

KANCELARIA SENATU

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI I KORESPONDENCJI

BADK.DPK.133.43.2018
PW9-02/18

Warszawa, dnia 21 sierpnia 2018 r.

Nr: 33312	Data wpływu petycji 24 kwietnia 2018 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 14 sierpnia 2018 r.

PRAWO RODZINNE I OPIEKUŃCZE

TEMAT

**OCHRONA MAŁOLETNICH
W POSTĘPOWANIACH SĄDOWYCH**

WNOSZĄCY PETYCJE: petycja wielokrotna

Petycja wniesiona i poparta przez 145 osób indywidualnych.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjęć inicjatywę ustawodawczą dotyczącą zmiany Kodeksu postępowania karnego oraz Kodeksu postępowania cywilnego, w zakresie udziału organizacji pozarządowych w postępowaniach sądowych.

UZASADNIENIE WNOSZĄCYCH PETYCJE:

Autorzy petycji wskazują, że dla zrealizowania petycji konieczne są następujące zmiany w Kodeksie postępowania cywilnego:

1) art. 61 § 1 powinien otrzymać brzmienie:

„Organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych mogą, za zgodą osoby fizycznej wyrażoną na piśmie, wytaczać powództwa na jej rzecz”.

2) art. 62 § 2 otrzymałby brzmienie:

„Do przystąpienia organizacji pozarządowych do strony w toczącym się postępowaniu stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze wytaczającym powództwo na rzecz oznaczonej osoby, z wyjątkiem at. 58 zdanie drugie”.

Ponadto autorzy petycji postulują wprowadzenie następujących zmian w Kodeksie postępowania karnego:

1) art. 90 § 1 powinien trzymać brzmienie:

„W postępowaniu sądowym do czasu zakończenia przewodu sądowego udział w postępowaniu może zgłosić przedstawiciel organizacji społecznej, jeżeli jest to objęte zadaniami statutowymi tej organizacji, w szczególności ochrony wolności i praw człowieka”.

2) art. 90 § 3 otrzymałby brzmienie:

„Sąd dopuszcza przedstawiciela organizacji społecznej, jeżeli spełni wymóg z art. 90 § 1 ustawy”.

Postulowane w petycji zmiany mają na celu chronić małoletnich w postępowaniach sądowych. Zdaniem autorów petycji dotychczasowe przepisy prawne w praktyce nie pozwalają organizacjom pozarządowym na wykonywanie ich zadań statutowych.

W uzasadnieniu autorzy petycji wskazują na konieczność zmiany art. 90 Kodeksu karnego. Przyjęcie takiego rozwiązania byłoby niespójne z przedmiotem petycji. W związku z tym, uzasadnione jest powiązanie postulowanych zmian z materią Kodeksu postępowania karnego, który reguluje zagadnienie udziału przedstawiciela społecznego w postępowaniu.

STAN PRAWNY:

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483) w art. 72 ust. 1 wprowadza prawo każdego do żądania od organów władzy publicznej ochrony dziecka przed przemocą, okrucieństwem, a także wyzyskiem i demoralizacją.

Konwencja o Prawach Dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526 ze zm.) w art. 3 ust. 1 wskazuje, że we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, podejmowanych przez publiczne lub prywatne instytucje opieki społecznej, sądy, władze administracyjne lub ciała ustawodawcze, sprawą nadrzędną jest najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka. Zgodnie z art. 8 Państwa-Strony mają obowiązek szybkiego działania w przypadku naruszenia praw dziecka oraz zachowania jego tożsamości i stosunków rodzinnych w przypadku ich naruszenia.

Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2017 r. poz. 682 ze zm.), dalej k.r.o., w art. 93 § 1 stanowi, że władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom. Jak wynika z art. 95 władza rodzicielska obejmuje w szczególności obowiązek i prawo rodziców do wykonywania pieczy nad osobą i majątkiem dziecka oraz do wychowania dziecka. Na mocy art. 97 każde z rodziców jest obowiązane i uprawnione do wykonywania władzy rodzicielskiej, jednakże o istotnych sprawach dziecka rodzice rozstrzygają wspólnie, w braku porozumienia między nimi rozstrzyga sąd opiekuńczy.

W art. 113–113⁶ uregulowano zasady utrzymywania kontaktów z dzieckiem. Katalog sposobów utrzymywania kontaktów z dzieckiem ma charakter otwarty i obejmuje: przebywanie z dzieckiem, bezpośrednie porozumiewanie się, utrzymywanie korespondencji, korzystanie z innych środków porozumiewania się na odległość (art. 113 § 2).

Ustawodawca w art. 113² wskazał na możliwość ograniczenia przez sąd opiekuńczy przedmiotowego prawa. Ingerencja sądu następuje w każdym przypadku, gdy wymaga tego dobro dziecka. W § 2 przepisu zawarto przykładowy katalog sposobów ograniczenia kontaktów z dzieckiem. Sąd opiekuńczy może w szczególności: zakazać spotykania się z dzieckiem, zakazać zabierania dziecka poza miejsce jego stałego pobytu, zezwolić na spotkanie się z dzieckiem tylko w obecności drugiego z rodziców albo opiekuna, kuratora sądowego lub innej osoby wskazanej przez sąd, ograniczyć kontakty do określonych sposobów porozumiewania się na odległość, zakazać porozumiewania się na odległość.

Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 155) w art. 8 stanowi, że organizacje pozarządowe, których zadanie statutowe

nie polega na prowadzeniu działalności gospodarczej, mogą dla ochrony praw obywateli, wszcząć postępowanie oraz wziąć udział w toczącym się postępowaniu, w wypadkach przewidzianych w ustawie. W art. 61 § 1–4 zawarto regulacje dotyczące udziału organizacji pozarządowych w postępowaniu sądowym.

Organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych mogą wytaczać powództwa na rzecz osoby fizycznej, za jej zgodą wyrażoną na piśmie w sprawach o:

- 1) alimenty;
- 2) ochronę środowiska;
- 3) ochronę konsumentów;
- 4) ochronę praw własności przemysłowej;
- 5) ochronę równości oraz niedyskryminacji przez bezpodstawne bezpośrednie lub pośrednie zróżnicowanie praw i obowiązków obywateli (§ 1).

Organizacje pozarządowe w zakresie swoich zadań statutowych mogą też przystąpić do toczącego się postępowania, za zgodą osoby fizycznej wyrażoną na piśmie (§ 2).

Do pozwu lub pisma o przystąpieniu organizacji pozarządowej należy dołączyć pisemną zgodę osoby fizycznej (§ 4).

Zgodnie z art. 62 § 1 do organizacji pozarządowych wytaczających powództwa na rzecz osób fizycznych stosuje się odpowiednio przepisy o prokuratorze (wyjątek art. 58 zdanie drugie).

W ramach przystąpienia organizacji pozarządowych do strony w toczącym się postępowaniu stosuje się odpowiednio przepisy o interwencji ubocznej, do której nie mają odpowiedniego zastosowania przepisy o współuczestnictwie jednolitym (§ 2).

Na postanowienie o odmowie dopuszczenia organizacji pozarządowej do udziału w sprawie cywilnej zażalenie nie przysługuje.

W myśl art. 63 organizacje pozarządowe mogą przedstawić sądowi istotny pogląd dla sprawy wyrażony w uchwale lub w oświadczeniu właściwie umocowanych organów – jeżeli nie uczestniczą w sprawie.

Wykonywanie kontaktów z dzieckiem normują art. 598¹⁵–598²¹ k.p.c. Pierwszy etap postępowania mającego na celu wykonanie orzeczenia lub ugody dotyczących kontaktu z dzieckiem reguluje art. 598¹⁵. Ten etap postępowania wykonawczego polega na zagrożeniu nakazaniem zapłaty oznaczonej sumy pieniężnej. Drugi etap postępowania wykonawczego, uregulowany w art. 598¹⁶, polega na nałożeniu obowiązku zapłaty określonej sumy pieniężnej.

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 10 listopada 2000 r. w sprawie określenia wykazu organizacji społecznych uprawnionych do działania przed sądem w imieniu lub na rzecz obywateli (Dz. U. Nr 100, poz. 1080) wskazuje organizacje, które mogą wytaczać powództwa na rzecz obywateli.

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1904) w art. 90 ust. 1–6 reguluje udział przedstawiciela społecznego w postępowaniu sądowym. Organizacja społeczna może zgłosić udział w postępowaniu sądowym, jeżeli zachodzi potrzeba ochrony interesu społecznego lub interesu indywidualnego, objęta zadaniami statutowymi tej organizacji, w szczególności ochroną wolności i praw człowieka (ust. 1).

Organizacja społeczna w swoim zgłoszeniu wskazuje interes społeczny lub indywidualny, objęty zadaniami statutowymi tej organizacji oraz przedstawiciela, który ma reprezentować tę organizację. Do zgłoszenia należy dołączyć odpis statutu lub innego dokumentu regulującego działalność tej organizacji, zaś przedstawiciel przedkłada sądowi pisemne upoważnienie (ust. 2).

Sąd dopuszcza przedstawiciela organizacji społecznej do występowania w sprawie, jeżeli przynajmniej jedna ze stron wyrazi na to zgodę. Strona może w każdym czasie cofnąć wyrażoną zgodę. W wypadku braku zgody choćby jednej ze stron sąd wyłącza tego przedstawiciela od udziału w sprawie, chyba że jego udział leży w interesie wymiaru sprawiedliwości (ust. 3 i 4).

Jeżeli sąd stwierdzi, że wskazany w zgłoszeniu interes społeczny lub indywidualny nie jest objęty zadaniami statutowymi tej organizacji lub nie jest związany z rozpoznawaną sprawą odmawia dopuszczenia przedstawiciela do występowania w sprawie (ust. 5).

Jeżeli jest to konieczne dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania Sąd może ograniczyć liczbę przedstawicieli organizacji społecznych występujących w sprawie. Wówczas sąd wzywa oskarżyciela i oskarżonego do wskazania nie więcej niż dwóch przedstawicieli organizacji społecznych, którzy będą mogli występować w sprawie. Jeżeli w sprawie występuje więcej niż jeden oskarżony lub więcej niż jeden oskarżyciel, każdy z nich może wskazać jednego przedstawiciela (ust. 6).

Przedstawiciel organizacji społecznej dopuszczony do udziału w sprawie może uczestniczyć w rozprawie, wypowiadać się i składać oświadczenia na piśmie (art. 91).

Orzeczenie sądu o dopuszczeniu organizacji społecznej do udziału w postępowaniu sądowym i postanowienie odmawiające udziału nie podlega zaskarżeniu.

Po zamknięciu przewodu sądowego przewodniczący udziela głosu także przedstawicielowi społecznemu, który jest uprawniony do wypowiedzenia się co do poszczególnych dowodów zgromadzonych w sprawie (art. 406).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny (Dz. U. z 2017 r. poz. 2204) w art. 207 normuje przestępstwo znęcania się fizycznego lub psychicznego nad osobą najbliższą, małoletnim lub osobą nieporadną ze względu na jej stan fizyczny lub psychiczny. Znamionami od których zależy surowsza odpowiedzialność sprawcy jest przemoc nad osobą nieporadną ze względu na jej wiek, stan psychiczny lub fizyczny (§ 1a); stosowanie szczególnego okrucieństwa (§ 2) lub następstwo w postaci targnięcia się pokrzywdzonego na własne życie (§ 3).

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2015 r. poz. 1390) w art. 12 ust. 1 wskazuje, że osoby, które w związku z wykonywaniem swoich obowiązków służbowych lub zawodowych powzięły podejrzenie o popełnieniu ściganego z urzędu przestępstwa z użyciem przemocy w rodzinie, niezwłocznie zawiadamiają o tym Policję lub prokuratora.

Instytucje państwowe i samorządowe, które w związku ze swą działalnością dowiedziały się o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu są obowiązane niezwłocznie zawiadomić o tym prokuratora lub Policję oraz przedsięwziąć niezbędne czynności do czasu przybycia organu powołanego do ścigania przestępstw lub do czasu wydania przez ten organ stosownego zarządzenia, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów przestępstwa (art. 304 § 2 k.p.k.).

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskie Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” określa procedurę oraz wzory formularzy „Niebieska Karta” wypełniane przez przedstawicieli podmiotów realizujących procedurę.

Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2017 r. poz. 1257) w art. 5 § 2 pkt 5 zawiera definicję organizacji społecznej. W myśl tego przepisu organizacjami społecznymi są organizacje zawodowe, samorządowe, spółdzielcze i inne organizacje społeczne.

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

W Sejmie trwają prace nad tożsamą petycją wielokrotną BKSP-145-349/18, wniesioną w sprawie zmiany Kodeksu postępowania karnego oraz Kodeksu postępowania cywilnego. Petycję skierowano do Komisji do Spraw Petycji 24 kwietnia 2018 r. Termin

składania dalszych petycji w sprawie upłynął 20 sierpnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w orzeczeniu z 2 grudnia 1957 r., sygn. akt I CR 1045/56, uznał, że negatywne wpajanie dziecku uczucia niechęci lub nienawiści do drugiego z rodziców jest ujemną okolicznością przy ocenie któremu z rodziców powierzyć wykonywanie władzy rodzicielskiej. Dodatkowo w postanowieniu z 30 sierpnia 1977 r., sygn. akt III CRN 204/77, **Sąd Najwyższy** uznał, że uniemożliwianie utrzymania właściwego kontaktu osobistego między rodzicem a dzieckiem narusza w zasadzie interes małoletniego i może stanowić przyczynę uzasadniającą zmianę prawomocnego postanowienia, regulującego wykonywanie władzy rodzicielskiej.

Sąd Najwyższy w wyroku z 9 grudnia 2011 r., sygn. akt II PK 64/11, zaznaczył, że organizacja społeczna może wstąpić do postępowania cywilnego w każdym jego stadium (art. 61 § 4 k.p.c.), nawet na etapie postępowania apelacyjnego. Jednakże organizacja przystępująca do sprawy dopiero w postępowaniu odwoławczym musi liczyć się z tym, że formułowane przez nią twierdzenia i wnioski dowodowe mogą zostać pominięte przez sąd drugiej instancji na podstawie art. 381 k.p.c.

Dodatkowo **Sąd Najwyższy** w wyroku z 11 grudnia 1980 r., sygn. akt I PR 62/80, wskazał, że możliwość wypowiedzenia poglądu istotnego dla sprawy przez organizację społeczną na podstawie art. 63 k.p.c. jest pośrednią formą udziału organizacji w postępowaniu sądowym i nie wywołuje bezpośredniego jej udziału w postępowaniu. Przedstawienie poglądu istotnego dla sprawy jest prawem organizacji, a nie obowiązkiem. Jeżeli organizacja chce bezpośrednio uczestniczyć w postępowaniu rozpoznawczym z samodzielną legitymacją – art. 61 § 2 k.p.c. daje ku temu podstawę prawną.

Ponadto **Sąd Najwyższy** w postanowieniu z 17 marca 2016 r., sygn. akt II CZ 3/16, wyjaśnił, że organizacja pozarządowa wytaczająca powództwo na rzecz osoby fizycznej lub biorąca udział w postępowaniu wszczętym dla ochrony praw obywateli nie ma obowiązku uiszczenia kosztów sądowych.

INFORMACJE DODATKOWE:

Ustawa z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 233, poz. 1381) wprowadziła szereg zmian w zakresie udziału organizacji w postępowaniach sądowych m.in. wprowadzono pojęcie organizacji pozarządowych; ujednolicono sprawy w których organizacje mogą wytaczać powództwa oraz przystępować do stron w toczących się postępowaniach. Zmiany mają zastosowanie w sprawach, które wpłynęły do sądu po 3 maja 2012 r.

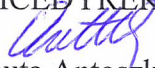
Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2015 r. poz. 1062) znowelizowała przepisy art. 58 i art. 107 k.r.o. Zmiany polegały m.in. na tym, że to rodzice w pierwszej kolejności w drodze pisemnego porozumienia powinni decydować o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem. Przy braku porozumienia to sąd rozstrzyga o sposobie wspólnego wykonywania władzy rodzicielskiej i utrzymywaniu kontaktów z dzieckiem, biorąc pod uwagę prawo dziecka do wychowania przez oboje z rodziców.

Ustawa z dnia 26 maja 2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 144, poz. 854) dodała w części pierwszej w księdze drugiej w tytule II w dziale II w rozdziale 2 oddział 6 w brzmieniu „Sprawy dotyczące wykonywania kontaktów z dzieckiem”. Celem zmian było wprowadzenie narzędzi dzięki którym sądy opiekuńcze będą mogły egzekwować kontakty każdego rodziców z dzieckiem.

OPRACOWAŁA

Żaneta Urawska

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz